



RAVISH SO‘Z TURKUMINI INTERFAOL METODLAR ASOSIDA O‘QITILISHI

Kuvatova Nafisa Zayerjonovna

SamDChTI akademik litseyi

ona tili va adabiyot fani o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada ona tili darslarida beriladigan bilim, malaka, ko‘nikmalar, ona tili darslarining maqsad va vazifalari, ravish so‘z turkumining akademik litseylarda o‘qitish va olgan bilimlarni mustahkamlash usul va metodlari haqida fikr yuritiladi

Kalit so‘zlar: so‘z turkumlari, morfologiya, ravish so‘z turkumi, otlashish, ijodiy-amaliy topshiriq, didaktik materiallar

Milliy g‘ururimiz sanalmish ona tilimiz millatimiz uchun milliy o‘zligimiz va bebaho qadriyatimizdir. Ona tilimizning davlatimiz va jamiyatimiz hayotidagi ta’siri, va dovrug‘ini yanada yuksaltirish zarur.

Akademik litseyda ona tili darslarining maqsadi o‘quvchi yoshlarning o‘g‘zaki va yozma nutqiy savodxonligini oshirish, ona tilimizning sofliğini saqlagan holda nutq shakllantirish ko‘nikmalarini hosil qilishdir.

Shu narsa ma’lumki, ta’lim tizimidagi barcha fanlar, shu jumladan, ona tili darslarida ham didaktik materiallardan, ko‘rgazmali vositalardan, turli xil qiziqarli o‘yin va topshiriqlardan foydalanish yuqori natijalar beradi. Bu haqda bir qator mutaxassislar, xususan, K. Usmonova, A. Nisanbayeva, R. Ishmihamedov, kabi tilshunoslar o‘zlarining tadqiqotlarida, shu mavzudagi monografiyalarida fikr yuritganlar.

O‘quvchilar so‘z turkumlari, ularni guruhlariga bo‘lish, mustaqil va yordamchi so‘z turkumlari va ularni farqlashni boshlang‘ich sinflarda o‘rganishib, turkumlar haqidagi tushunchalari shakllanib boradi. Yuqori sinflarda o‘rganilayotgan tushunchalar uning mantiqiy davomidir.



Akademik litseyda morfologiya bo'limini o'qitishning ilmiy va amaliy asoslari bor. Ilmiy tomoni shuki, Sintaksis bo'limini o'rganishda morfologiyada o'rganilgan yordamchi so'z turkumlari, kelishik, egalik, shaxs-son shakllari so'z birikmasi va gapni shakllantirishda xizmat qiladi(1, 54), amaliy tomoni esa nutqiy savodxonlikni oshiradi.

O'qituvchi o'quvchilarga so'z turkumlari haqida ma'lumot beradi. Mavzu bo'yicha o'rganilgan bilimlarni takrorlash uchun xattaxtaga turli turkumlarga mansub so'zlar yozadi.

Xattaxtagidagi so'zlar

Xushbichim, serjilo, badhazm, xushhavo, badbo'y, tom, tosh, go'zal, kichik, saraton, bilimli, shunday, bu, o'n birlar, uch-to'rt, sakson, oq, o'qidi, yozdi, ishladi, shoshildi, salomlashdi.

1- Topshiriq: "Pinbord" metodi asosida yozgan so'zlarni qaysi so'z turkumiga mansubligiga ko'ra guruhlang

2- Topshiriq: So'zlarni ma'nolarini izohlang.

3- Topshiriq: So'z birikmalari hosil qiling.

Shu tariqa so'zlarni sharhlash va yozish orqali o'quvchilarda:

1)tafakkur doirasi kengayadi;

2)yoza savodxonligi oshadi;

3)fikr ifodalash ko'nikmasi rivojlanadi;

4)nutqda so'z qo'llash malakasi shakllanadi;

5)so'z turkumlari yuzasidan olingan bilimlari umumlashtiriladi.

Mustaqil so'z turkumlaridan biri ravish so'z turkumi hisoblanadi. Quyi sinflarda ravishning so'rog'i, ma'no turlari, gapdagi vazifasi, otlashishi haqidagi bilimlar o'zlashtirilgan. Shu o'rganilgan ma'lumotlar qaytadan ta'limiy mashqlar orqali tiklatilib, harakat, holatning belgisini, miqdorini, sababini, maqsadini, o'rnini bildiruvchi so'z turkumi haqida kengroq tushuncha beriladi.

Dastur talabiga ko'ra, mazkur so'z turkumining lug'aviy ma'nosi, ma'no turlari(Tarz, o'rin, daraja-miqdor, sabab-maqсад, payt ravishlari)



morfologik (otlashishi, yasali) va sintaktik(qaysi soʻz turkumlari bilan birikishi, gapdagi vazifasi) xususiyatlari haqida bilim va koʻnikmalar amaliy ishlar orqali oʻquvchilar ongiga singdiriladi. Bu mustaqil ishlarni bajarish orqali quyidagi xulosaga keladilar:

“Qay tarzda?” “Qancha?” “Qay holda?” “Qayer(-ga, -da, -dan)?” soʻroqlariga javob boʻlib, harakat, holatning belgisini, miqdorini, sababini, maqsadini, oʻrnini bildiruvchi soʻzlar ravish turkumiga kiradi(2, 101)

Shundan soʻng “Ravish uslubi” mavzusi oʻrganiladi. Oʻquvchilar ravishning maʼno turlarining bir-biridan farqli tomonlari mavjud ekanligini tushunib yetadilar.

Ravishning maʼno turlari oʻtilar ekan, ularni ifodalagan maʼnosiga koʻra guruhlashni oʻrganadilar va amaliy mashqlar, taʼlimiy oʻyinlar yordamida mustahkamlaydi. Bu singari ijodiy-amaliy ishlar oʻquvchilarning savodxonligini oshirish va lugʻat boyligini kengaytirish uchun xizmat qiladi.

“Ravishning otlashishi” mavzusi orqali ravishning tarkibiga egalik va kelishik shakllarining qoʻshilishi, Egalik va kelishik shakllarining ravish tarkibida yaxlitlanishi bilan tanishadilar. Ijodiy-amaliy topshiriqlardan foydalanish oʻrganilayotgan obʼyektning puxta oʻzlashtirilishini taʼminlaydi.

Ravish soʻz turkumi haqidagi bilimlarni mustahkamlash, ularni uslubi bilan bogʻlab rivojlantirish uchun har xil mavzudagi matnlardan foydalansa boʻladi.

Matn asosida quyidagi topshiriqlarni bajarish mumkin

1-Topshiriq: ravishlarni topib, maʼnosiga koʻra ajrating

2-Topshiriq: otlashgan ravishlarni toping

3-Topshiriq: Sintaktik shakl yasovchilar yaxlitlangan oʻrinlarni topib ajrating va izohlab bering.

4-Topshiriq: ravishlar qaysi soʻz turkumi bilan bogʻlangan va gapdagi sintaktik vazifasini toping.



Ona tili mashg'ulotlarini ana shunday rivojlantiruvchi o'quv topshiriqlari, mashqlar va matn tahlillari yordamida olib borish tizimli va izchil bilim olishga zamin hozirlaydi, ta'lim sifatini oshirib, o'quv- biluv faoliyatini tezlashtirishga yordam beradi. Bundan tashqari, morfologiyani puxta o'zlashtirish o'quvchi mustaqil va ijodiy tafakkur doirasini kengaytirib, so'zning turli shakllarini gap tarkibida qo'llash va bog'lanishli nutqda o'rinli ishlatish ko'nikmalarini hosil qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Abdurahmonov G'. Xo'jayeva D. Hozirgi o'zbek adbiy tili(akademik litseylar uchun darslik).-T.:O'qituvchi, 2003
2. Jamolxonov N. . Hozirgi o'zbek adbiy tili(akademik litseylar uchun darslik).-T.:O'qituvchi, 2005
3. Nurmonov A. O). O'zbek tilshunosligi tarixi.-T.:O'qituvchi, 2002